

'Kroniek'

Mededelingen
Oudheidkundige Kring
Voorst

24e jaargang nr. 2
2001

Oudheidkundige Kring Voorst

(opgericht bij notariële acte van 8 maart 1978)

Dagelijks bestuur

Voorzitter: G.J. Oolman, Oolmansweg 5, 7384 ST Wilp, tel. (055) 323 12 44
Secretaris: J.A. Roosenschoon, Rozendaalseweg 11, 7396 BB Terwolde, tel. (0571) 29 17 41
Penningmeester: M. Niemeijer, Schoolstraat 31, 7383 CC Voorst, tel. (0575) 50 14 99
Leden: R. Egberts, Verdijkstraat 7, 7391 SJ Twello, tel. (0571) 27 44 49
J. Groenenberg, Hietweideweg 30, 7391 XX Twello, tel. (0571) 27 60 37
Mr. J.H. Hermsen, Rozenhoflaan 10, 7201 AV Zutphen, tel. (0575) 51 52 48
J. Lubberts, Kon. Wilhelminaweg 10, 7396 AD Terwolde, tel. (0571) 29 17 60
G.B.J. Reinders, Mozartstraat 143, 7391 XG Twello, tel. (0571) 27 43 32
J.A.M. Schutte-Geurtsen, P. Heinstraat 15, 7391 WK Twello, tel. (0571) 27 37 01

De contributie bedraagt f 25,= per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde post-adres f 30,=. Gironummer 16 64 122. Rabobank, rekeningnummer 36.28.09.267.

Kroniek

Kroniek is het mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring Voorst en verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden van de Oudheidkundige Kring Voorst en is in beperkte aantallen à f 6,50 te koop bij het VVV-kantoor in Twello en boekhandel Oonk in Twello. Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteurs.

Redactie-adres: H. Kleinjan, Langestraat 51, 7419 AR Deventer (De Worp), tel. (0570) 641 648,
e-mail: "kroniek@email.com".

Werkruimte Oudheidkundige Kring Voorst

Stationsstraat 59
7391 EJ Twello
tel. (0571) 27 70 90
Geopend op dinsdag en woensdag van 9.00 tot 16.00 uur en op donderdagavond van 19.00 tot 21.00 uur.

ISSN 1384-8682

Kroniek 2001-2

Kroniek

Juni 2001, 24e jaargang nr. 2

Inhoud

	Blz.
Activiteitenplanning	2
Voorwoord	2
Van de bestuurstafel	J. Roosenschoon 3
Gewone, aparte dingen	L. Sevenster 4
Nieuwe aanwinsten	J. Lubberts 5
Twee wandversieringen	J. Lubberts 5
Verdwenen beroepen: de smid	G. Groenewold 6
Ongeluk	J. Lubberts 8
Voetveer bij het Blokhuis	J. Lubberts 9
Reacties van lezers	11
Nieuws van het gemeentearchief	A. de Rek 12
Genealogische Contactdag	14
Gezocht	14
Het voormalige kasteel Sinderen op de Voorster Klei	J. Harenberg 15
Tongblaar	J. Roosenschoon 20
Klein Hunderen gerestaureerd	A.W.M. Resius 22
Dominee Jan Arent Smit (1742-1800) (deel 2)	J. Kraijo 24
Voorinschrijving boek 'Het Apeldoorns Kanaal'	29
Mijmeringen	H.J. Beekman 30
Uit de bladen	J. Roosenschoon 32

Foto omslag

Het werk van de smid, een (bijna) verdwenen beroep (zie pagina 6).

Tenzij anders vermeld komen alle foto's in deze Kroniek uit de collectie van de O.K.V.

***Uiterste inleverdatum kopij voor de volgende Kroniek:
1 augustus 2001***

Kroniek 2001-2

1

Activiteitenplanning

Algemene Ledenvergadering OKV - 20 juni 2001

Er is een nieuwe datum gepland voor de algemene ledenvergadering van de OKV. Deze zou aanvankelijk op 19 april 2001 plaats vinden, maar werd in verband met de Mond- en Klauwzeer-crisis uitgesteld.

De nieuwe datum is geworden woensdag 20 juni 2001; aanvang en locatie zijn hetzelfde gebleven: 20.00 uur in het Stationskoffiehuys te Twello.

Een en ander wel weer onder voorbehoud, in verband met de MKZ-crisis.

Lezing "Archeologie" - 20 juni 2001

Ook de lezing van B.J. Groenewoudt over archeologie in en om de gemeente Voorst is doorgeschoven naar 20 juni. Het staat op de agenda, na het officiële deel van de ledenvergadering, dat naar verwachting 30-45 minuten in beslag zal nemen.

Bezoekers die in bezit zijn van archeologische vondsten kunnen deze meenemen naar de lezing om ze te laten bekijken en eventueel te determineren. We denken dan aan scherven, potten, vuursteen, metalen voorwerpen e.d.

Lezing "Agrarische geschiedenis Gelderland" - 29 november 2001

Voor 29 november 2001 heeft het OKV-bestuur een lezing gepland over de agrarische geschiedenis van Gelderland (1500-1950). De heer Paul Brusse zal deze lezing verzorgen. De plaats waar de lezing wordt gehouden is nog niet bekend.

Voorwoord

Voor u ligt weer een nieuwe Kroniek. U leest hierin een herhaalde uitnodiging voor de ledenvergadering (zie boven). De nare omstandigheden die geleid hebben tot het uitstel van de vergadering hebben de redactie ertoe aangezet om eens uit te zoeken hoe men vroeger met deze ziekte omging.

Verder krijgt de redactie regelmatig opvallende, interessante of grappige krantenknipsels toegeschoven door de werkgroep

die op woensdagochtend het krantenarchief bijhoudt. De redactie gaat deze knipsels gebruiken voor het opvullen van kleine stukjes "lege" ruimte in de Kroniek. Op de pagina hiernaast ziet u een voorbeeld.

De redactie hoopt een gevarieerd nummer samengesteld te hebben en houdt zich aanbevolen voor al uw opmerkingen en suggesties. Veel leesplezier gewenst.

Van de bestuurstafel

door J. Roosenschoon

Ook de OKV ondervond de gevolgen van de MKZ-maatregelen. Verschillende van onze leden hebben enerverende weken achter de rug met als treurig dieptepunt de ruiming van hun dieren. Als bestuur hebben we gemeend de jaarvergadering te moeten uitstellen. De nieuwe datum wordt woensdag 20 juni. We hopen dat u allen komt. De agenda en het jaarverslag vindt u in de vorige Kroniek.

Eind vorig jaar hebben we uw mening gevraagd over een aantal zaken die de vereniging betreffen. De ontvangen suggesties voor lezingen en excursies zijn doorgegeven aan Ruud Egberts en Jan Groenberg. Verder zullen de mensen die zich aangemeld hebben om actief vrijwilliger te worden of om een stukje voor de Kroniek te schrijven worden benaderd. Omdat er vrij veel leden blijken te zijn die interesse in genealogie/stamboonderzoek hebben, heeft dit ook onze aandacht. We proberen in de winter een korte cursus te realiseren. Daarna kan eventueel een interessegroep van start gaan.

Jan Lubberts en Josien Schutte hebben vanuit de OKV afgelopen winter bij Welzijn Ouderen een cursus gegeven over de geschiedenis van Voorst. Deze is heel enthousiast ontvangen. Wellicht dat zij ook voor onze leden deze cursus nog een keer willen geven.

Geregeld bereiken ons vragen van vereni-

gingen of bedrijven die niet goed weten wat ze met hun archief aan moeten. Het is in ieder geval van groot belang om oude stukken, notulenboeken, correspondentie etc. niet weg te doen maar te bewaren en bij elkaar te houden. De OKV probeert om voor deze stukken een plaatsje in de kluis van het gemeentearchief te vinden. Hier kunnen ze dan bewaard blijven op naam van de OKV of van de eigenaar. Het is verstandig om ze niet aan het gemeentearchief te schenken, want mocht ooit weer iemand het in zijn hoofd krijgen de archiefstukken ergens anders heen te brengen, dan verdwijnen ze uit de gemeente. Particuliere eigenaren en de OKV kunnen in dat geval hun stukken weghalen en er in de gemeente een ander onderkomen voor zoeken.

Tot slot een oproep van de penningmeester: Willen de leden die per acceptgiro de contributie betalen zo vriendelijk zijn de onlangs ontvangen kaart in te vullen en op te sturen? Zijn dank is groot!

Geknipt voor u

TWELLOO. De Russen in Twelloo, wie had het gedacht! Zaterdagavond ontdekke een spoorwegaarbeider twee Russen die zich trachten te verbergen, meeneende nog op Duitsch grondgebied te zijn.
Ze zagen er erg gehavend uit, maar groot was hun blijdschap nu gered te zijn en veilig.

(Eper krantje, 15 november 1916)

Gewone aparte dingen

door L. Sevenster

De voorzittershamer

Toen het boek "Wilp, het dorp en de Wilpse Klei in het verleden" in 1999 verscheen kwamen er diverse reacties binnen. Een van de aardigste was die van mevrouw A. Dieperink-Bolink uit Wilp. Zij bood de OKV een voorzittershamer aan, die altijd in een kast in café Dieperink klaar lag wanneer er een jaarvergadering werd gehouden voor de leden van de Coöp. Zuivelfabriek van Wilp. Dit gebeurde eens in de drie jaar in café Dieperink, de andere jaren werd de jaarvergadering gehouden in Voorst of in Wilp-Achterhoek. Alle bestuursvergaderingen vonden plaats in het fabriekskantoor aan de Molenallee. De rijkbewerkte hamer is gemaakt van hard-

hout en versierd met zware ivooren ringen aan de uiteinden. Door intensief gebruik (misschien tijdens rumoerige vergaderingen?) zijn van de ivooren ringen stukken afgesprongen. De steel van de hamer is versierd met zilver. Op de hamer zelf treffen we eveneens een zilveren plaat aan met daarop de volgende tekst: 1897-1922 Coop. Stoomzuivelfabriek "Wilp". Aan- geb. D.d. Firma- Wed. F. Hogenkamp Deventer. Het is heel gewoon, maar toch heel apart dat deze voorzittershamer gedurende 72 jaar in café De Kroon van de familie Dieperink bewaard is gebleven. U kunt de hamer bekijken in de vitrine van de OKV aan de Stationsstraat 59 in Twello.

Nieuwe aanwinsten

door J. Lubberts

Gelderse plakatenlijst, J. Drost, 1982, Walburgpers (Beschrijving van 1049 plakaten 1740-1815).

Oriëntatie Klarenbeek, B.A. Buurman en E.D. Makkink, 2000 (studieopdracht).

Kijk op Nederland, Overijssel, T. Bouws, 1979, Elsevier.

Beelden van een kerk, Jan Baggen, 1992, Dev. Dagblad Combinatie.

Ik zie het nog zo voor me, 2001, Ver. Oud Apeldoorn (verhalen van vroeger over Apeldoorn).

Steenkamer 1926-2001, een invitatie, red. cie., 2001, (Buurtvereniging 75 jaar).

650 Jaar de Worp, 50 jaar De Hoven- school, Achtereekte, Heidsma, Nalis, 2001.

Wapenveld in de jaren 1940-1945, J. Nitrauw, Heerder Hist. Vereniging.

Enkele boeken over vliegtuigen en wapensystemen 1940 - 1945; uitg. defensiebureaus.

Soldaten im Einsatz, C. Zentner, 1977 (Duitse Wehrmacht).

C.V.V. Avanti, meer dan voetbal, red. cie., 2000 (t.g.v. 40-jarig bestaan)

V en K, 75 jaar sporthistorie in Twello, red. cie. 2000.

Aanschouw de jaren 1900-1950 (Foto- boek wereldgebeurtenissen).

Video *Toekomstmuziek boven Twello*, Carillonstichting.

Twee wandversieringen

door J. Lubberts

Dinsdagmiddag 15 mei jl. was een bijzondere middag. Op bezoek in de werkruimte waren de heer Kloosterboer en zijn echtgenote uit Apeldoorn om met de heer Ten Bosch oorlogs- gegevens betreffende vliegtuigen uit te wisselen.

Tevens werd de heer Sevenster door één van de medewerkers van huis gehaald. Wat was het geval? Een oude vriendin van de Oudheidkundige Kring - als ik haar zo mag noemen - kwam op visite: Hennie Hassink, oud-bewoonster van Tercera in Terwolde.

Zij kwam niet zo maar. Zij schonk de kring twee wandversieringen: een prachtige reclame- plaat van Droste en een verordening die in het café van haar grootouders had gehangen. Beide had ze professioneel laten voorzien van een houten lijst. Bovendien had ze een grote doos met portugeesjes (gebak) meegebracht. De naam portugeesjes wordt in verband ge- bracht met oud-bewoners van Tercera. Hierover later meer.

Het werd een gezellige 'tea party' aan de Stationsstraat. Het werd door de aanwezige me- dewerkers zeer op prijs gesteld, dat Hennie Hassink tekst en uitleg gaf over de schenking, die werd opgehangen in de werkruimte.

Hennie, nogmaals onze hartelijke dank.

Verdwenen beroepen: de smid

door G. Groenewold

Ook in deze tijd doet de smid nog zijn werk. Maar dat bestaat veelal uit sier-smeedwerk of het smeden ten behoeve van restauratiewerkzaamheden aan antieke voorwerpen of voor historische onderdelen aan gebouwen of hekken bijvoorbeeld. Voor de andere zaken ga je tegenwoordig naar de bouwmarkt, waar elk denkbeeldig haakje, handgreep, hengsel, slot of kachelpijp - al dan niet flexibel - te koop is.

De smid van de 'grof hoof- en kachelsmederij', zoals dat in de jaren veertig heette, bestaat niet meer. De opkomst van de industrie, vooral direct na de Tweede Wereldoorlog, heeft de smederij van vroeger de das omgedaan. De ene smid bleef (hobby) paarden beslaan, de ander koos voor het installatiebedrijf, loodgieter of verwarmingstechniek. Of men begon een winkel voor de verkoop van wit- en/of bruingoed, met reparatieservice.

Landbouwmechanisatie, garage of fietsenmaker zijn bijna allemaal bedrijven of bedrijfstakken die uit de smederij ontstonden.

Jaap Barmantloo uit Voorst is nog een smid van de oude stempel. Hij kreeg zijn opleiding aan de Ambachtsschool voor smederij/bankwerkerij. Hij werkte vanaf 1946 bij verschillende grof hoof- en kachelsmederijen.

Werkzaamheden

De werkzaamheden varieerden nogal. Je moest van alle markten thuis zijn: een nieuw micaruitje in de kacheldeur zetten of nieuwe vuurvaste stenen in de kachel

metselen en kachelpijpen repareren. Daar hoorde schoorsteenvegen ook nog bij. Je besloeg paarden met zelf gesmede hoefijzers en vaak stonden de soldatenpaarden in de rij om op de beurt te wachten. De houten wielen van de boerenkarren werden voorzien van hoepels die de smid erom moest leggen; datzelfde gold voor de kruiwagens die door de timmerman werden gemaakt en waar als laatste de hoepel nog om het wiel moest.

Hang- en sluitwerk voor deuren, ramen en hekken werden met de hand op maat gesmeed. Veel werk had de smid in deze regio door de oversteek van de Canadezen op de Wilpse Klei. Bijna alle boerderijen op de Klei waren zwaar beschadigd door beschietingen en voor al die restauraties moest nieuw hang- en sluitwerk gesmeed worden. Klauwduimen, hengels en klinkstellen maken, maanden werk was dat, voor iedere deur en elk raam weer anders. Pompen slaan was ook een klus voor de smid. Buiten, maar ook binnen.

Door de intrede van het aanrecht in de keuken kwam er ook een watertappunt binnenshuis. Buiten de muur werd een pomp geslagen en via een loden pijp naar de keuken gebracht. Naast het aanrecht kwam een houten kast die het binnenwerk verborg met zwengel en uitloop boven de gootsteen in het zicht. Die zwengel en uitloop werden dan door de koperslager van koper gemaakt (en natuurlijk elke week gepoetst). Het aanrechtblad en de gootsteen waren van graniet dat ter plekke in een

bekisting werd gestort. Altijd op maat dus!

Putten losgraven en onstoppen was een niet zo fris karweitje. Zo werd er een keer een soort transportband bedacht in de groep achter de koeien. De band werd zelf in elkaar gezet (behalve de motor) en moest op een handige manier de koeienmest naar de mestvaalt transporteren. Natuurlijk moest die band uitgeteerd worden en daar kwam volgens Jaap veel stront aan te pas.

Als het hoog water was geweest op de klei moesten nadien de afrasteringpalen omhoog gedraaid worden.

Dakgoten zetten van zink was ook een smidskarwei. Toen ging dat meter voor meter terwijl je de goten tegenwoordig kant en klaar koopt.

In de kerk van Bussloo stond een manshoge kachel en om de warmte zoveel mogelijk in de kerk te houden liepen de kachelpijpen door de gehele kerk. Die pijpen moesten gepoetst worden, ook een karweitje voor Jaap, onder toezicht van de nonnen.

Het einde

Met de enorme toename van de sociale woningbouw in de jaren vijftig kwamen veel kant-en-klare producten op de markt, die het werk van de smid deels overbodig maakten, zoals het hang- en sluitwerk. De waterleiding deed op grote schaal zijn intrede en maakte pompen onnodig. Gas-

kachels en nog later centrale verwarming verdrongen de kolenkachels. Tractoren en landbouwmachines namen de plaats in van boerenkarren en eenvoudige eggen en ploegen.

Als werknemer verbloemde je het gebrek aan kennis van al die techniek door hard te werken. Bijscholingscursussen waren er

niet, althans niet voor de eenvoudige arbeider. "De enige 'machine' die we hadden was een slijpsteen, maar: door vragen werd je wijs en van goed kijken leerde je ook een hele boel," aldus Barmantloo.

De invoering van elektriciteit was ook een grote omschakeling. Maar zolang het bij een of twee lichtpunten in huis bleef was dat ook nog net zo'n beetje bij te benen. Totdat de computer en de hydraulica gemeengoed werden, daar kwam de smid niet meer aan te pas.

Het fijnste van het handwerk in de smidse was de gemoedelijkheid. De smederij was

vroeger een ontmoetingsplaats met een sociale functie zoals bij de kapper. Kolkman van De Smidse in Wilp had behalve de smederij zelfs een café. De laatste nieuwtjes werden uitgewisseld en ook als het paard al lang beslagen was, zaten de klanten er nog. Alleen in Empe, Voorst, Gietelo, Posterenk en Wilp waren al tien smede-rijen.

Jaap Barmantloo is na zijn pensionering nog altijd doende als hoefsmid. U vindt hem op demonstraties en paardendagen. Maar ook hij koopt de hoefijzers tegenwoordig kant en klaar.

Ongeluk

door J.Lubberts

Mensen vinden verhaaltjes uit het verleden vaak leuk of grappig, omdat men nu de dingen van uit een andere zienswijze beoordeelt.

Dat er in het verleden ook vaak veel verdriet is geweest daar staat men niet bij stil. Bij het helpen van studentjes van het Veluws College kwam ik per toeval het volgende verhaal tegen in het archief van de kerk van Wilp.

Den tweede april 1829 zijnde donderdag des morgens ruim negen uur trof ons jongste zoontje Hendrik Jan Dieperink geboren te Wilp de 29 september 1826 een droevig ongeluk door het vallen van achteren in een ketel met bijna kokend water. Deze ketel had de meid Jantjen van de Burg onvoorzichtig nedergezet en ten gevolge van welke door de bijkomende stuipen hetzelfde zaterdag den vierden april des morgens ten vier uren tot onze innige droefheid overleed. En werd hetzelfde op woensdag den achsten april 1829 des morgens ten vijf uren begraven op de nieuw aangelegde begraafplaats bij de Zutphen. (Zutphen = de Zutphenboer tegenover de begraafplaats van Wilp-Voorst). Het kind werd begraven op het eerste vak van de hervormden, het graf nr. 40 behorende aan de kosterij van Wilp. Ons kindje was het tweede lijk dat op de nieuwe begraafplaats werd begraven en het eerste dat op het eerste graf werd begraven.

*Was ondertekend:
Wilp den 21 mei 1829.
B.Dieperink.*

Voetveer bij het Blokhuis

door J. Lubberts

De brief aan de gemeente betreffende de vlooienplaag, in één van de vorige Kronieken, deed mij er aan herinneren dat ik nog een kopie van een brief aan de burgemeester in bezit had. Deze was ik al eens tegengekomen bij mijn onderzoek naar gegevens over de Bandijk te Terwolde. In dit geval gaat het niet om vlooien, maar moet men het zien in het kader van broodnijd tussen twee herbergiers.

De twee Blokhuisen

Aan de Bandijk in Terwolde liggen tegenover elkaar twee herbergen. Geen herbergen in de zin van een horeca-gelegenheid zoals we die nu kennen, maar min of meer een bijverdienste voor de bewoner. Aan de zijde van de uiterwaarden, boven aan de dijk, staat het Kleine Blokhuis, ten tijde van de brief bewoond door de heer W.J. van der Haar. Hij was landbouwer en tevens herbergier.

Aan de andere kant, juist onder aan de dijk, staat het Grote Blokhuis, toen bewoond door de heer W. de Groot. Hij was landbouwer, fruitteler en fruithandelaar, maar ook herbergier.

De twee kasteleins of landbouwers hadden twee dingen gemeen. Ten eerste bezaten beide een stuk land aan de IJssel dat dienst deed als loswal. Hier werden goederen per schip aangevoerd zoals grind en zand voor wegenonderhoud, maar ook riet voor dakbedekking. In de herfst legde de turfschipper hier aan om vanaf zijn schip turf uit te venten bij de plaatselijke bevolking. Afgevoerd werden landbouwproduc-

ten zoals stro en suikerbieten. Ook populieren en eekhout werden afgevoerd.

Het tweede dat ze gemeen hadden was het overzetten van personen met een roeiboort. Over het overzetten van personen ging nu de aan de burgemeester gerichte brief. De brief is geschreven door Van der Haar en geef ik ongecorrigeerd weer:

Terwolde den 30 April 1892.

Aan de Wel Edele Gestreng Heer Crommelin burgemeester der gemeente Voorst. Mijnheer ik voel mij verplicht om U.E. juist mede te delen het gebeuren van verleden maandagmorgen. Omstreeks zes uur komen er drie personen bij mijn buurman W.de Groot om over de IJssel gebracht te worden. De boot van de Groot lag aan de overkant, die misschien door kwaadwilligen was meegenomen. Het veergeld is hier ter plaatse drie cent de persoon. Wilde hij gaarne de 9 cent niet laten passeren. Wat gedaan? Hij had nog een oud vissersbootje in de schuur liggen dat geheel was uitgedroogd bij een mand gelijk. Dat werd met een kruiwagen naar de IJssel gebracht en op de IJssel gezet, maar de Groot en zijn drie zoons hadden geen zin hun leven te wagen om er mee naar de andere kant te roeien. Van der Haar om de boot te vragen konden ze slecht doen. Dan zou ik gezegd hebben ik zal de mensen wel overbrengen dan had ik gekomen in het bezit van de 9 centen. Zij wisten beter raad, zij namen B.Blok haar arbeider en die woont onder haar, een onkundig man vooral te water. Die voorheen gestuurd naar de andere kant om haar boot

op te halen. Midden op de IJssel zinkt de boot en Blok onder water, een man met vrouw en kind. Daar wij het zagen liepen we toe met de riemen naar onze boot en gaven haar die. Gelukkig is de man gered met onze boot. Nu lees ik in de courant een mooie advertentie van gebroeders de Groot en gemerkt aan Dekker (de veldwachter) dat ze nog geld verlangen voor het redden van drenkeling. Het dient veel-er gestraft te worden om een onkundig man zijn leven zo op spel te zetten en blijven zelfs op de kant staan. Hopende dat U Edele dit onderzoekt of het de zuivere waarheid is. Misschien zal Dekker en maandagmorgen bij de burgemeester komen om geld te ontvangen voor het redden van drenkelingen.

In afwachting W.J.van der Haar.

De loswal van beide heren is niet meer als zodanig in gebruik. Door de opkomst van de fiets werd het voetveer overbodig. Ook hebben beide Blokhuisen hun functie van herberg verloren, het verkeer raast er voorbij.

Op de foto het Kleine Blokhuis, nog steeds een landbouwbedrijf (veeteelt) en bewoond door de fam. Van Weeghel. Het Grote Blokhuis is nu woonboerderij.

Bron: ingekomen stukken archief gemeente Voorst.

Reacties van lezers

Overkamp

Gerard Vrieling kreeg naar aanleiding van zijn artikel "Een onopgeloste zaak" in de vorige Kroniek een telefonische reactie van de heer Overkamp uit Weesp. Deze vertelde een rechtstreekse afstammeling te zijn van de genoemde Teune Overkamp. Verder berichtte hij, dat Teune dienstbode in Arnhem was geworden.

Verder ontving de redactie van de heer A. Willemsen in Den Haag een brief, waarin hij reageert op twee artikelen die verschenen zijn in de Kroniek.

Het Voorde

In de eerste plaats reageert hij ook op "Een onopgeloste zaak" door G. Vrieling. "Waarom denkt de schrijver dat Hermanus Overkamp waarschijnlijk op de Barchel woonde?" is zijn vraag. "Uit het proces-verbaal blijkt, dat het lijke werd gevonden aan de kant van een kolk in een wei die aan Wolf van Westervoorde toebehoorde. Op 10 februari 1778 is Frederik Christoffel Hermannus de Wolff van Westerroode beleend met alinge erbe ende goet ten Voirde¹. Deze de Wolff vinden wij 54 (!) jaar later terug in de kadastrale atlas van 1832 onder de naam Frederik Christophe Herman Wolf van Westenrode, rentenier te Voorthuizen. Hij heeft in de kadastrale gemeente Wilp in totaal 20 ha, 97 are en 10 centiare op zijn naam staan. Uit de kaart blijkt, dat hij in het bezit is van het Voorde en omliggende gronden. Aan de noord- en oostzijde wordt het land begrensd door de Voorder-

steeg en de Fliert. Of Wolf van Westenrode in 1832 (en waarschijnlijk dus ook in 1822) ook grond bezat aan de overkant van de Voordersteeg weet ik niet; dit gebied ligt in de kadastrale gemeente Twello. Bijna alle weilanden van Wolf van Westenrode liggen tussen de boerderij en de Fliert. Eén van de weilanden grenst aan een kolk (A469). Deze kolk ligt op 45 tot 80 meter van het huis. De tuin (A465) grens aan de boerderij. Kortom, m.i. woonde Hermanus Overkamp waarschijnlijk op het Voorde."

Familie Gerritsen

In de tweede plaats schrijft de heer Willemsen over het sierglas van de familie Schrijver, waaraan L. Sevenster in zijn rubriek "Gewone aparte dingen" aandacht besteedde (Kroniek 2000-4).

"In de publicatie van mevrouw W.J.E. Schrijver "Het geslacht Gerritsen" (1991) en daardoor ook in Sevensters artikel staat: "Na Cornelis Pieter werd diens zoon Roelof boer op de Mars. Deze had vier dochters, waarvan er één op de Mars bleef." Dit is niet juist: Roelof had drie dochters en één zoon. Deze zoon, Cornelis Pieter, is geboren in 1900. Volgens mijn neef, de "P.R. Schrijver" in genoemd artikel, is Cornelis Pieter Gerritsen omstreeks 1913 gestorven."

1) Register op de leenaktenboeken van Gelre en Zutphen Mr. J.J.S. Baron Sloet en Dr. J.S. van Veen. Het kwartier van Arnhem, bewerkt door J.S. van Veen (nr. 84 op blz. 270: ten Voorde). Wat betekent "alinge"?

Een goede plek om eens een boom op te zetten (deel 2)

In het vorige nummer van De Kroniek sprak ik met u af dat ik u zou laten zien hoe we met basisschoolleerlingen een stamboom opzet-

ten. En belofte maakt schuld, dus

Een heel speciale boom is de stamboom. Hij groeit in geen enkele tuin, maar jij kunt hem wel laten groeien. Hoe doe je dat dan? Je mag bij het maken van een stamboom lekker egoïstisch met je zelf beginnen. Maar je zet jezelf ook meteen weer onder aan de stamboom, want je hebt zelf natuurlijk nog geen kinderen.

Je weet vast wel wanneer je jarig bent en hoe oud je bent. Dan weet je ook wanneer je bent geboren. Maar weet je ook waar je bent geboren? In welke plaats, in welke straat, in welk huis? En bestaat dat huis nog, ben je er wel eens terug geweest of woon je er nog steeds? Misschien heb je nog wel foto's van jezelf als baby of van het huis waarin je geboren bent. Als je geen foto's hebt en je geboortehuis bestaat nog, kun je er misschien nog wel een foto van maken.

Je weet ook vast nog wel wanneer je voor het eerst naar school ging en hoe je dat vond. Had je een leuke juf of vond je het maar eng in het begin. Wat vond je het leukst op school en waar had je een hekel

door A. de Rek

aan? Had je veel vriendjes of vriendinnetjes? Werd je geplaagd?

Allemaal vragen waar je mee kunt beginnen en waarmee je een stukje van je eigen geschiedenis schrijft.

Nu past die geschiedenis natuurlijk niet in dat kleine vakje van je stamboom, maar je fotootje past er wel in en je kunt er ook in zetten wat je doopnamen zijn en wanneer en waar je bent geboren.

Als je van je zelf genoeg geschiedenis hebt verzameld, kun je ook eens proberen de geschiedenis van je vader en moeder uit te zoeken. Hoe heten die voluit? Welke achternaam had je moeder voordat ze getrouwd was? Hebben zij nog foto's van toen ze klein waren? Wanneer en waar zijn zij geboren? Wat voor werk doen ze en waar? Heb je soms foto's van je vader en moeder als ze aan het werk zijn? Zijn ze wel eens verhuisd en waarom was dat? Maak ook hier weer een leuk verhaal van en de "geschiedenis van je familie" is alweer een stukje gegroeid.

Heb je genoeg, dan kun je proberen de geschiedenis van je opa's en oma's eens uit te zoeken. Leven ze alle vier nog? Kunnen zij je nog verhalen vertellen van toen zij klein waren? Hebben ze misschien nog dingen bewaard van vroeger? Hadden ze broertjes en zusjes? Hoe heetten die dan? Wanneer en waar zijn die allemaal geboren? Zijn er nog foto's? Wat voor werk doet of deed opa? Vond hij dat leuk? Op deze manier kun je al een paar bladzij-

den van je eigen geschiedenisboekje vol maken. En je kunt zo ook het plaatje van je stamboom invullen.

Kijk maar eens hoe Lisanne dat gedaan heeft. Leuk hè?

Ik heb de bladzijde voor jullie met de computer ingescanned en als volgende bladzijde in dit boekje gestopt.

Is hiermee je geschiedenisboekje vol? Natuurlijk niet. Want jouw opa's en oma's hadden toch ook weer een vader en moe-

der. Hoe heetten die? Wanneer en waar zijn die geboren? Zijn daar nog foto's van? Is er iemand in de familie die weet wanneer ze gestorven zijn en waar ze zijn begraven? Staat er een steen op hun graf met hun namen erop?

Steeds meer vragen om op zoek te gaan naar de geschiedenis van jouw familie.

Je zult wel merken dat je ook wel eens geen antwoord meer krijgt, omdat er niemand meer is die het antwoord weet.

Je kunt dan proberen achter het antwoord te komen in het archief. Daar zijn jullie vandaag, dinsdag 16 januari 2001, een kijkje wezen nemen.

Het archief is eigenlijk een bewaarplaats van de geschiedenis van de gemeente Voorst. Alle belangrijke gebeurtenissen in de gemeente Voorst die zijn opgeschreven, zijn hier bewaard.

Soms waren dat gebeurtenissen die belangrijk waren voor de hele gemeente of voor een heel dorp, soms ook gaat het om gebeurtenissen die alleen belangrijk waren voor een paar mensen.

Van iedereen die ooit in de gemeente Voorst heeft gewoond, is opgeschreven waar hij of zij woonde en wie er nog meer in dat huis woonden. In het archief kun je dit vinden in dikke boeken van het bevol-

kingsregister. In de boeken staan hun achternamen, hun voornamen en wanneer ze geboren zijn. Daarachter staat in welk deel en op welke bladzijde hun naam staat opgeschreven.

Omdat de boeken waarin alle namen zijn opgeschreven erg oud zijn en kapot gaan als zoveel mensen er elke keer in kijken, zijn er kleine fotootjes van gemaakt. In een speciaal apparaat kun je die kleine fotootjes zo vergroten, dat je het weer gewoon kunt lezen. Nou ja, gewoon. Soms schreven de mensen net zo slordig of onduidelijk als jullie wel eens doen. Ook vergisten ze zich wel eens. Daarom moet je alles wat hier staat opgeschreven altijd goed controleren. Dat kun je doen in de *akten* van de burgerlijke stand.

Zo'n akte is een officieel stuk papier,

waarop geschreven staat:

- wanneer iemand is geboren en waar – de geboorteakte;

- wanneer iemand is getrouwd – de huwelijksakte;

- wanneer iemand is gestorven – de overlijdensakte

Het leuke is dat bijvoorbeeld in een geboorteakte behalve de namen van de baby ook de namen van zijn vader en moeder staan. Er staat vaak ook bij hoe oud de vader en moeder waren toen de baby werd geboren. Daardoor kun je uitrekenen wanneer ze ongeveer geboren moeten zijn. Ook staat in de geboorteakte vaak wat voor werk de vader van de baby deed.

Tot zo ver voor deze keer. Ik zeg opnieuw: "Tot de volgende keer".

Genealogische Contactdag

De werkgroep Genealogie van de Oudheidkundige Vereniging "De Elf Marken" te Gorssel organiseert op zaterdag 16 juni a.s. in het "Richterhuus" aan de Hulstweg 4 te Harfsen haar zevende genealogische contactdag. De dag begint 's morgens om 10.00 uur en duurt tot circa 16.00 uur.

Naast bekende gezichten van voorgaande contactdagen zullen ook enkele nieuwe standhouders hun collectie laten zien.

Belangstellenden kunnen voor meer informatie het secretariaat van "De Elf Marken" bellen: tel. (0573) 22 13 17.

Gezocht

Een van onze leden, Jannie Kraijo, mist in haar verzameling Kronieken nog twee delen, namelijk 3e jaargang nr. 1 en 16e jaargang nr. 4.

Wie kan haar aan de ontbrekende delen helpen? Haar adres is Dijkhofstraat 14, 7391 TG Twello en haar telefoonnummer is (0571) 27 08 24.

Het voormalige kasteel Sinderen op de Voorster Klei

door J. Harenberg

Al in de elfde eeuw wordt "Synderen" oftewel Sinderen genoemd als schenking van de Duitse koning aan de Utrechtse kerk, maar de gegevens na die tijd ontbreken voorlopig.

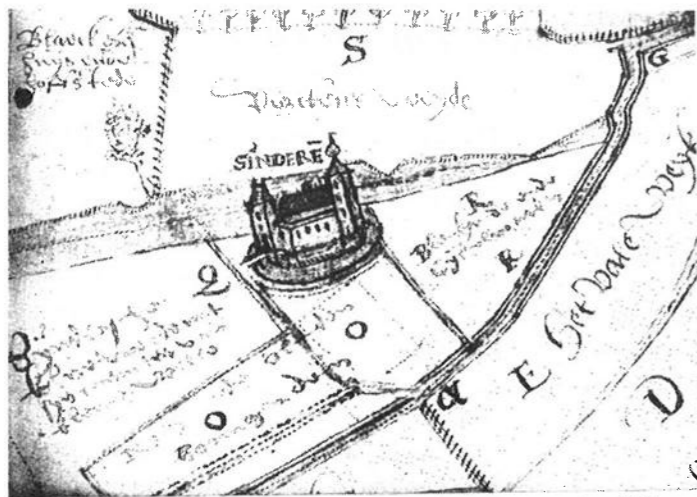
Daarna was Sinderen het oorspronkelijke bezit van het geslacht van Sinderen, en wordt in 1356 voor het eerst genoemd, maar waarschijnlijk woonden de Van Sinderens er als bezitter van het goed te Voorst al eerder. Wanneer, dat is ons helaas niet overgeleverd. Het zou kunnen dat het geslacht Van Sinderen afkomstig is uit de Achterhoek, van het gelijknamige kasteel tussen Varsseveld en Dinxperlo, of mogelijk uit de Duitse grensstreek.

De oudst bekende telg uit dit geslacht is Rodolf van Sinderen, die omstreeks 1195 geboren moet zijn. Daarna volgt Albero, die weer een zoon Rodolf nalaat, geboren omtrent 1250, die met een Van Nijenbeke in het huwelijk treedt. Uit dat huwelijk wordt omstreeks 1275 een zoon Dirck geboren, die op zijn beurt de vader is van Rodolf, geboren omstreeks 1295. Die treedt in het huwelijk met een dochter van Willem III van Bronckhorst en hieruit blijkt dat de Van Sinderens niet de eerste de beste waren. Uit dit huwelijk wordt Willem geboren.

Willem van Sinderen wordt in 1356 genoemd en zijn tweede echtgenote was Hadewich van Limborch. In dat jaar wordt "Dat huys to Sinderen als een open huys te leen gegeven an die gebroeder Gerard, Diedrick ende Henrik van Hackevorde".

De drie broers werden door hertog Reinout van Gelre beleend met het huis Sinderen als een open huis, hetgeen betekent dat de hertog in het huis soldaten mocht legeren, indien dat gewenst was. Er moet hier dus een verdedigbaar kasteel hebben gestaan.

Maar hoe komen die broers van Hackfort hier nu terecht? Hun vader was Jacob van der Weelle, die in 1324 Hackfort bij Vorden van Willem van Bronckhorst gekocht had. Hun moeder was een Van Sinderen en haar voornaam is niet bekend. Willem van Sinderen was hun oom en op de één of andere manier moet de Gelderse hertog hem het kasteel ontnomen hebben. In die tijd woeden de oorlogen tussen de Heeckerens en de Bronckhorsten. Willem van Sinderen zal de verliezende partij aangehangen hebben en zijn drie neven de winnende, en dat zal de reden zijn geweest dat hij zijn kasteel Sinderen kwijtraakte. Zijn drie neven verklaren bij de belening, dat - indien de hertog het goed aan hun oom mocht teruggeven - zij zich daartegen niet zullen verzetten, op voorwaarde dat hertog Reinout hun en hun moeder verschaft tegen hun oom. De geschiedenis blijft duister, want op last van Reinouts broer, hertog Eduard, wordt Sinderen afgebroken, bij welke sloop de stad Zutphen moest meehelpen. Als beloning mocht die stad wel de afbraak hebben om daarmee de stadsmuur om de Nieuwstad te bouwen.

HET KASTEEL SINDEREN (GEM. VOORST) OP EEN KAART VAN DE LANDMETER BERNARDT KEMPINCK UIT CA. 1598

Het kasteel op een kaart van landmeter Bernardt Kempinck uit circa 1598 (RAG)

telg uit het geslacht Sinderen zijn geweest.

Volgens het leenactenregister draagt Johanna van Nyenrode en haar momber (gelastigde) Bartold van Sallant "dat huys ende slot tot Synderen" in 1458 op aan Hadewich, weduwe Johans van Gelre.

Johanna trad in het convent te Redichem. Had Hadewich geld geleend van haar met Sinderen als onderpand? We weten het niet. Hadewich transporteert meteen daarop het goed over op Johan van Hemert, zoon van haar zuster N. van Sinderen en Gijsbert van Hemert, en diens zoon Joost, onder voorwaarde dat - indien Joost zonder nakomelingen mocht overlijden - Reinier, Aloff en Johan van Coeverden het zullen erven en dat Joost de eerste twintig jaar niets van het goed zal mogen verkopen.

Joost van Hemert, dan gehuwd met Anna van Vlodrop, wordt in 1469 met het goed beleend.

Heylwich van Hemert, echtgenote van Lubbert Torck, erft van haar vader Joost van Hemert "dat huys ende hofstat to Sinderen met all erven (boederijen), renten, goederen, weyden, vogelriën, visscheriën, rechten, heerlickheyden, etcetera, etcetera" en wordt er op 23 juni 1533 mee beleend. Op haar beurt laat Heylwich Torck het goed Sinderen na aan haar zoon Godert

Herbouw

Het kasteel moet op de één of andere manier weer teruggkomen zijn aan de Van Sinderens, want op 29 mei 1393 wordt Derick van Zynderen, gehuwd met Fye Palick van Sevenaer beleend. En die moet het kasteel herbouwd hebben. Een tekening op een kaart van de landmeter Bernardt Kempinck uit omstreeks 1598 laat ons een kasteel zien, voorzien van een grote toren en een poorttoren, omringd door een gracht.

In 1403 lezen we dat zijn dochter, "Hadewich van Synderen, huysfrou Johans van Gelre, bastarts, ontfinck dat huys te Sinderen met sijnen cingelgraven (gracht) ende met den Snauwert". Johan was een bastaardzoon van hertog Willem I van Gulik en Gelre en in 1400 gehuwd met Hadewich, erfdochter van Dirc van Sinderen. Na de dood van Johan hertrouwt Hadewich met Reinier van Coeverden. Beide huwelijken moeten kinderloos zijn gebleven en Hadewich zal dan de laatste

Torck, heer tot Nederhemert, Bockhoven etcetera. Hij was gehuwd met Anna de Harf, die Bockhoven naliet aan haar dochter Josina, uit haar tweede huwelijk met Floris van Grevenbrouck. Nederhemert alsook Sinderen bleven aan de Torcks.

Godert draagt vrijwel meteen daarop Sinderen op aan zijn broer Frederick, echtgenoot van Maria van Wyttenhorst, die er in 1548 mee beleend wordt. Johan, Fredericks zoon, en gehuwd met Ermgard Scheyffart van Merode, wordt in 1562 beleend en dan ontvangt Margriet Torck, gehuwd met Werner van Haetzfelt, vermoedelijk zijn zuster, haar deel.

In 1592 wordt Reinhard Torck, zoon van Johan, met Sinderen beleend. Waarschijnlijk is hij ongehuwd overleden. Zijn tantes zijn Alexandrina, gehuwd met Werner van Merode genoemd Schlosberg, en Heylwich, echtgenote van Johan van Vlatten, en zij worden in 1593 beleend met Sinderen.

Het goed Sinderen valt uiteen

Ermgard Scheyffart van Merode, dan echtgenote van Adriaan van Sweten, dus vermoedelijk hertrouwd, verkoopt in 1598 tweederde deel van het goed aan het echtpaar Frans en Anna van Lynden-van Lynden, heer en vrouwe van Hemmen. Ermgard behoudt voor zich slechts drie erven in Wilp en het Sinderense broek. Anthonis van Lynden, heer van Cronenburg, erft van zijn vader Frans éénderde deel van Sinderen en wordt daarmee in 1611 beleend.

Sinderen moet een zeer uitgestrekt goed zijn geweest, maar in de zestiende eeuw valt het in vele delen uiteen, tenminste zo'n

37 stuks.

Het kasteel vertoont zich in die tijd als een rechthoekig huis met twee zadeldaken, dat aan weerszijden een dubbele trapgevel bezit. Aan de rechtervoorkant bevindt zich een uitbouw met poort; aan de linkerachter-zijde een ronde hoektoren met lage achterbouw.

Steven van Lynden, heer van Mynden aan de Utrechtse Vecht en echtgenoot van Anthonia van Amstel, wordt in 1616 beleend met "Het gerechte derdendeel van den alingen leengoede to Sinderen, daerin gelegen is het olde huys ende hofstad (het kasteel) met hoven, bonger-den ende een stuck lands, geoomt die Blake, neffens anderen landerieën, renten, goederen, weyden, vogelriën, visscheriën, rechten, heerlickheyden, manschappen, eygenhorige ende keurmodigen luyden daerto gehorende, met water, weyden, bosch, broeck ende anderen sijnen tobhoren, in den lande van Veluwen, in den kerspel van Voorst op de Marsch gelegen, tot Zutphenschen rechten". Dat alles was door hem bij koop verworven van wijlen Ermgard Scheiffart van Merode, maar door zijn broer Frans gedurende diens leven in leen gehouden werd. Een voorbeeld van de bijzondere ingewikkeldheid van dit leen, dat het er niet gemakkelijker op maakt. Zijn zoon Antonis volgt hem in 1631 op en aangezien die kinderloos en ongehuwd overlijdt, wordt in 1661 zijn broer Jaspas van Lynden, echtgenoot van Theodora van der Vecht, erfgenaam. Met Antonetta van Lynden, weduwe Van Alemade, en Margaretha, echtgenote van Gerlach van der Capellen, laten zij in 1671

Het kasteel, getekend door Abraham Rademaker, circa 1700 (Gem. Musea Arnhem)

hun testament en verder overeenkomsten registreren. Tien jaar later wordt de scheiding van de nalatenschap van Jaspas en Theodora door hun kinderen en kleinkinderen vastgelegd.

Jasper van Lynden en zijn vrouw Theodora van der Vecht verlenen in het rampjaar 1672 gastvrijheid op Sinderen aan stadhouder Willem III, toen die daar de Franse troepen van Lodewijk XIV aan de IJssel verwachtte.

Theodora van der Capellen, erfgename van haar moeder Margaretha van Lynden, wordt in 1696 met Sinderen beleend, alsmede met het halve erve en goed de Blake. Dat alles verkoopt zij in 1740 aan Fenna Helena Aleyda van Broeckhuysen, dan weduwe van Hendrik vom Zee, die al in 1698 eigenares was geworden van de Vaeleweide, gekocht van Emilia en Antonetta Margriet van der Capellen.

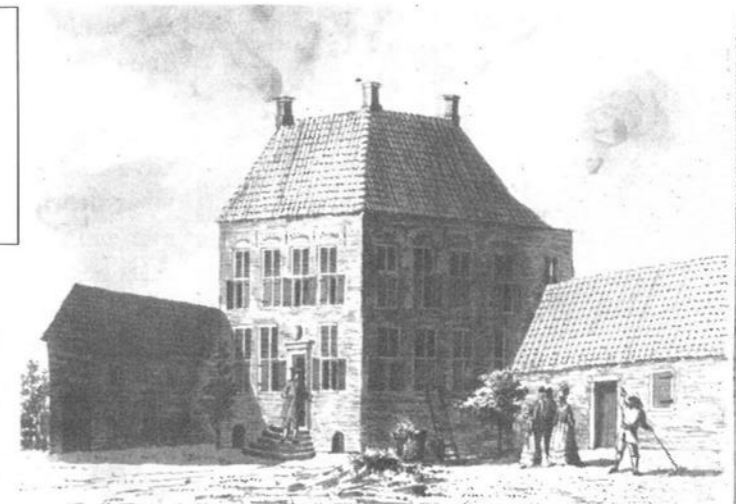
Fenna, inmiddels hertrouwd met Gerrit Jan van Rhemen, laat alles na aan haar zoon Wilt Nicolaas vom Zee, die er in 1756 mee beleend wordt. Die overlijdt kinderloos en

laat in 1763 alles na aan zijn zuster Geertruyd Frederica vom Zee, die evenmin voor nakroost gezorgd heeft, zodat in 1767 haar halfbroer Gerrit Jan van Rhe-men eigenaar wordt. Die treedt in het huwelijk met Johanna Catharina Sloet en zij laten Sinderen inclusief de Vaeleweide in 1789 na aan hun

dochter Johan-na Catharina van Rhemen, die in 1772 in het huwelijk was getreden met Adriaan Wolter Willem Sloet, heer van Diepenbroeck. Hij was eigenaar van het kasteel Diepenbroeck bij Lochem, dat al enige generaties in de familie was. Een kaart uit 1763 geeft aan, dat het herenhuis daarvan toen al was verdwenen, slechts twee bijgebouwen waren nog aanwezig. Zodoende werd Sinderen als woonplaats gebruikt.

Adriaan Willem Wolter was sedert 1791 eigenaar van de bouwlanden de Haskemate en de Sandcamp, alsmede de boerderij de Heetkaten, die hij belast met fl. 20.000 ten behoeve van Arnolda Geertruid, Bartholda Aleyda en Gerharda Arnolda Eva Reminck en erven, hetgeen niet op grote welstand duidt. Hij kwam in 1798 in het bezit van twee derdedelen van het bouwland de Bosweide op de Sinderense klei, die hem werden overgedragen door Gerrit van Beek en Aeltjen Bomers Hissink, die mogelijk een schuld bij hem hadden, een schuld die zij

Sinderen in 1730. Copie door H. Tavenier naar een tekening door Cornelis Pronk (Part.coll. foto RKD, Den Haag)

dan kennelijk niet hebben kunnen aflossen, zodat Sloet op deze wijze eigenaar van deze landerijen is geworden. Het is bekend, dat de familie Sloet niet echt vermogend is geweest, dus hoe dit alles te rijmen valt?

Publieke verkoop

Wanneer Adriaan Wolter Willem Sloet in 1824 de ogen voor eeuwig sluit, zijn van zijn twaalf kinderen er nog vijf in leven. Die besluiten tot publieke verkoop van Sinderen, hetgeen in 1825 in de herberg De Beer te Voorst plaats vindt. Koper van het huis en 7.75.32 hectare grond wordt de Zutphense koopman Derk Evekink. Bij het huis behoorden de weilanden de Waternap, de Koeweide en de Vaeleweide. Het huis, zoals dat door Hendrik Tavenier werd nagetekend van een tekening door Cornelis Pronk, was mogelijk nog een gedeelte van het dubbeltrapgevelhuis, zoals dat door Abraham Rademaker werd vereeuwigd. De kruisvensters wijzen in die richting.

Het herenhuis maakt plaats voor een boerderij

In 1830 werd het herenhuis afgebroken en op de kasteelplaats verrees de huidige

boerderij. Gezien het kadastrale plan van 1832 zou die heel goed door verbouwing van het vrijstaande bijgebouw ten noorden van het herenhuis ontstaan kunnen zijn. Van nu af aan werd Sinderen als boerderij geëxploiteerd. Na het overlijden van Derk Evekink wordt de Zutphense koopman Barthold Nijman, echtgenoot van Dina Evekink, in 1840 eigenaar. Het echtpaar Gerrit Jan Hassink en Hermina Weenink koopt het goed in 1866 en wordt opgevolgd door hun dochter Everdina Antonia Hassink. Na het echtpaar Gerrit Jan Hassink en Antonia Johanna van Amersfoort wordt Sinderen in 1932 bij publieke verkoop eigendom van Jacobus Metzelaar, gehuwd met Johanna Honders, die al vanaf 1917 daar zat als pachter. In 1951 wordt Sinderen verkocht aan hun zoon Willem, echgenoot van Maria Hengeveld, die Sinderen in 1999 overdraagt aan de huidige eigenaar, zijn zoon Johan Jacob, gehuwd met Jenneken Bartels.

Boerderij Sinderen op 24 april 1965, voor de demping van de gracht (foto J. Harenberg)

De gracht gedempt

Toen de eigenaar vergunning vroeg om het oostelijke deel van de gracht te mogen dempen, werd hem ten gemeentehuize geadviseerd om de gehele gracht meteen maar dicht te gooien. Historisch belang zou niet aan de orde zijn. De gemeente was zelfs bereid om de helpende hand te bieden. Die zat namelijk dringend verlegen om stortplaatsen en zo sneed het mes dus aan twee kanten. Van de zijde van Monumentenzorg bestond geen bezwaar tegen de voorgenomen demping en aldus werd in 1965 de gracht met huisvuil gedempt. Van het oude kasteel is nog een kelder overgebleven, thans verborgen onder de schuur op het erf voor het huis.

Tongblaar

door J. Roosenschoon

“‘Mond-en klauwzeer’, dat was een deftig woord, dat gebruikten we niet. Wij zeiden gewoon ‘Tongblaar’. Iedereen had er wel eens mee te maken. Soms had je er één koe ziek aan, soms meer, maar echt eraan dood gaan hebben wij eigenlijk niet meegemaakt. Buurman Van Essen wel eens, die had zes koeien waarvan er drie aan tongblaar doodgegaan zijn.”

Aan het woord zijn Jan en Aartje Berends-Teunissen, die samen met buurvrouw Dina Lubberts herinneringen ophalen. Ze wonen nu aan het Ieuwland in Terwolde, maar hun boerderij was de Koeweide aan de Trippestraat. Dina woonde op de Kleine Leugenbrink aan de Rozendaalseweg.

De oudste herinnering aan tongblaar heeft Aartje toen ze een jaar of zeven was en op De Vecht woonde. Ze kwam van school

thuis en zag een groot plakkaat op de deur hangen, geel met zwarte letters: ‘Mond-en klauwzeer’. Verdere maatregelen weet ze zich eigenlijk niet te herinneren. “Ach, bij elkaar spelen deed je toch niet zoveel, er waren genoeg kinderen thuis. Maar we mochten er als kind best bijkomen op de deel, we hoefden ons ook niet speciaal schoon te maken en de melk van die koeien dronken we ook gewoon.” Dina: “Ik weet wel iemand die het ook gekregen heeft, maar die stond bekend als een viezerik. Bijna nooit wassen maar altijd alleen de handen aan de schort afvegen.”

Het eerste wat opviel bij een koe was ‘zijve-ren’. Door de blaren in haar mond kwijlde de koe voortdurend. Haar hele

Jan en Aartje hebben de koeien opgehaald om te melken. Zichtbaar is de achterkant van de Koeweide, Trippestraat 12. Eind jaren '70.

plaats was nat en bovendien at ze slecht waardoor ze vermagerde. Daarna kreeg ze blaren op de spenen. Dat was vervelend bij het melken want die trok je dan kapot. Daarna begonnen de blaren tussen de klauwen.

Van de veearts kreeg je er wel wat voor, zalf voor de spenen en ook voor de klauwen. Waarschijnlijk was dat laatste creoline of teer. Het geven van bloed van herstelde dieren aan zieke koeien, zoals dat wel gebeurde, hebben ze op de Koeweide en de Kleine Leugenbrink eigenlijk nooit meegemaakt.

Als je het had, hadden vaak een paar anderen in de buurt ook wel tongblaar. Maar het was niet apart, een gewone ziekte, net zoiets als de melkziekte. Maar die treft dan ook nog vaak je beste koeien. Slepende melkziekte kon Aartje wel aan de melk ruiken die dan een heel aparte geur kreeg. Toch werd ook deze melk nog gewoon gebruikt. Als de tongblaar over was, waren de dieren vaak wel verzwakt en kreeg je ze soms slecht weer aan de melk.

Ging de koe toch dood of moest hij weg, dan had je de onderlinge verzekering. Deze kwam twee keer per jaar taxeren en als er dan een koe weg moest, kreeg je 80% of

90% van dat bedrag uitgekeerd. De echte opbrengst was voor het fonds die er natuurlijk een zo hoog mogelijke prijs probeerde uit te slepen. Aartje en Jan: “Maar op een gegeven moment is de premie niet meer op te brengen. Bij ons in de Spekhoek waren allemaal kleine boeren. Wij begonnen ook met vijf of zes koeien, wat pinken en een paard en verder had je aardappels, fruit en wat graan. We hadden toen vierenhalf bunder van onszelf met nog wat gepacht van de kerk en van Klein Veldink. Toen we wat groter werden en dertien koeien kregen, werd de premie te hoog. Dan neem je de gok, want dan is de premie net zo hoog als een nieuwe koe.” Of de koeien toen sterker waren? Ze waren lang niet zo doorgefokt op een hoge melkproductie en kregen ook andere voeding. Krachtvoer en kuilgras hebben veel hogere eiwitgehaltenes dan het voer van vroeger. Toen was het vooral hooi, en de weilanden waar het vanaf kwam werden eigenlijk niet gemest. Alleen het bouwland,

Aartje Teunissen bij haar ouderlijk huis, Trippestraat 16 (circa 1947).

met kali en slakkenmeel. De tijden zijn veranderd. In de Spekhoek was het niet rijk, je deed alles zelf en het was hard werken. Er was geen waterleiding, geen riolering en tot 1959 ook geen elektriciteit. Aartje en Jan wilden later nooit meer een houtkachel in hun huis omdat ze daar vroeger te vaak noodgedwongen mee moesten werken. Ze hebben nu veel meer comfort. Maar wat is de prijs van de economische vooruitgang? Jan: "Dat ze de bedrijven rondom zo'n besmetting ontruimen dat is nog redelijk, maar zo'n heel gebied, dat is zonde. Ze moeten weer gaan enten."

Klein Hunderen gerestaureerd

door A.M.W. Resius

Schuin tegenover het landgoed Hunderen ligt op de hoek van de Hunderenslaan en de Terwoldseweg te Twello het boerderijtje Klein Hunderen. Tot 1835 heeft Klein Hunderen deel uitgemaakt van het landgoed Hunderen. In dat jaar is het verkocht aan de heer Willem Ankersmit uit Deventer.

Op 22 maart 1922 kocht mr. P.A. Birnie het buiten Beekwolde (later hotel De Witte Brug). Zoals hij schreef aan zijn familie in het toenmalige Indonesië kocht hij het hele complex, inclusief het daarachter gelegen boerderijtje voor een matige prijs. Dat boerderijtje was Klein Hunderen. Later werd het verpacht aan de familie

Scholten, die er een tuinderij had. In de stal stond een Russisch paard waarmee Scholten wekelijks naar de Deventer markt ging.

In 1919 werd het landgoed Hunderen gekocht door de heer David Birnie, vader van P.A. Birnie. David Birnie telegrafeerde aan familie in Deventer: "Bought 100 Estates" (Heb 100 landgoederen gekocht), wat had moeten zijn "Bought Hunderen Estate" (Heb landgoed Hunderen gekocht).

De eigendommen van de familie Birnie werden overgedragen aan de exploitatiemaatschappij Davo. Deze eigendommen betroffen Nieuwstraat 67 te Deventer, landgoed Hunderen, buitengoed Flierkamp, de

weilanden Crommelin, de boomgaard bij Hunderen (thans Klomp) en de villa Vicarie, Rijksstraatweg 38. Klaarblijkelijk zijn de be-zittingen later overgegaan van de Davo naar Birnies Exploitatiemaatschappij (B.E.M.) te Deventer.

Op 27 februari 1975 verkocht de B.E.M. Klein Hunderen aan de pachter, de heer Marius Scholten, monteur te Twello. Na het overlijden van zijn ouders wilde de heer Scholten Klein Hunderen verkopen. Een bodemonderzoek was vereist, aangezien de grond wel eens vervuild kon zijn door oliën en vetten. Toen de schoongrondverklaring werd afgegeven kon het pand verkocht worden en werd mevrouw Resius-Van der Lugt uit Wilp de nieuwe eigenares.

Een intensieve restauratie van het huis volgde, en ook het terrein vroeg om een grondige aanpak. Als architect voor de restauratie werd de heer Anthony Williams uit Diepenveen aangezocht; de uitvoering werd opgedragen aan aannemer Struik, eveneens uit Diepenveen. Aangezien Klein Hunderen een rijksmonument is, moest voor de restauratie een speciale vergunning van Rijksmonumentenzorg verkregen worden.

De restauratie nam geruime tijd in beslag. Ze kon dankzij de medewerking van de gemeente Voorst in het voorjaar van 2000 beginnen en is nu nagenoeg voltooid. In de gemeente Voorst is een oud pand in volle glorie hersteld.

Noot

Uit "De geschiedenis van Twel-lo" (1928) van wijlen notaris Everts blijkt dat het erve Arn-hemsgoed op 29 juni 1829 is afgesplitst van het Hunderen en is verkocht

Vóór- en achterzijde van Klein Hunderen tijdens de restauratie.

aan de familie Kuttschreuter. Tot dan werd voor het erve Arnhemsgoed ook de naam Cleyen Hunderen gebruikt. Nadien is de naam Klein Hunderen uitsluitend gebruikt voor het pand Hunderenslaan 10.

Bronnen

- Old Twello (red. Oudheidkundige Kring Voorst)
- De Birnies, door Elisabeth Birnie, Twello 1992.

Dominee Jan Arent Smit (1742-1800) (deel 2)

J. Kraijo

In dit deel zullen de verdere lotgevallen van dominee Jan Arent Smit, die als predikant de hervormde gemeente van Twello van 1765 tot 1772 diende, worden bekeken.

Jan Arent Smit werd na zijn Twellose periode predikant te Breukelen. Op 13 december 1772 werd hij daar door Henricus Klopman, predikant te Ter Aa, bevestigd. Na vijf jaar deze gemeente gediend te hebben, kreeg Smit een beroep naar Gouda. Hier waren plotseling, vlak na elkaar twee predikanten overleden. Hij nam dit beroep aan. Bij zijn afscheid van Breukelen blijkt dat hij zich hier, evenals in Twello, geliefd had weten te maken bij zijn gemeentelieden en daarbuiten. Het tijdschrift *De Boekzaal der geleerde Waereld* doet hiervan aldus verslag: *Op heden den 8 Juny, heeft onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. A. Smit, voor eene zeer groote Vergadering, van alle omliggende oorden zamengevloed, onder veele aandoeningen van Spreker en Hoorders, een tederhartig afscheid van onze Gemeente genomen*. Ook de Classis Utrecht, waartoe Breukelen behoorde, nam 'node' en 'met veel hartelykheid' afscheid van hem.

Naar Gouda

Evenals in het ambt Voorst hadden ook in Gouda de 'hoge Heren' een flinke vinger in de pap bij het beroepen van predikanten. De kerkenraad moest altijd van de 'Edel Groot Agtbare Heeren der Magistraat' (= stadsregering) toestemming heb-

ben om kandidaten te mogen voordragen en te benoemen. Zo had op 15 maart 1777 'de Kerkenraad, door de goede en groote gunst van de Ed. Gr. Agtb. Heeren Burge-meesteren vryheid gekregen om de beide opengevallene Predikantsplaatsen te gelyk te mogen vervullen'.¹

Aan de *Nederduytsch Gereformeerde* (=hervormde) *Gemeente* van Gouda waren in die tijd een vijftal predikantplaatsen verbonden. Naast de twee genoemde vacatures waren de andere bezet door de weleerwaarde heren S.F. de Moraaz (1712-1792), Petrus Theodorus Couperus (1722-1799) en Dirk Johannes Metzke (1733-1795). De kerkenraad van Gouda beriep tegelijkertijd met Smit Henricus Weyland (1736-1806), predikant te Nijmegen.

Op 15 juni 1777 werden beide 'nieuwe Leeraaren in den H. dienst bevestigd door D. Petrus Theodorus Couperus'. Waarmee 'de dubbelde breuke (=het overlijden van de twee dominees), hier so schielyk en onverwagt veroorzaakt, weder (...) schielyk en onverwagt vervuld' kon worden.²

Uit diverse bronnen blijkt dat ds. Smit in een turbulente tijd leefde. De gevolgen hiervan hebben tamelijk ingrijpende gevolgen voor hem gehad. Notities hierover zijn onder andere te vinden in het *Regentendagboek* van Willem van der Hoeve (1729-?)³, die van 1762 tot 1795 onder meer functies in het stadsbestuur van Gouda vervulde.

Om deze aantekeningen te kunnen begrijpen is het nodig eerst wat te vertellen over de politieke toestand waarin de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, en meer in het bijzonder de stad Gouda, zich toen bevond.

Politieke onrust in de jaren 1780

Om te beginnen veroorzaakte de vierde Engelse Oorlog (1780-1784) veel ontevredenheid in het land. De vrede die tenslotte tot stand kwam was economisch gezien erg onvoordelig voor de Republiek. Ook in de stad Gouda ondervond men daarvan de gevolgen. Hier ontstond bovendien door onder meer grote buitenlandse concurrentie op het gebied van de pijpfabricage, (de Goudse pijp was toen een belangrijk exportartikel) veel werkloosheid en armoede.⁴

De schuld voor deze 'weinig fortuynlijke' gang van zaken werd door velen stadhouder Willem V in de schoenen geschoven. Meer en meer ondermijnden ze zijn positie. Zij die partij kozen tegen de stadhouder, tegen Engeland (die de grootste handelsconcurrent van de Republiek was geworden) en voor Frankrijk, noemden zich 'patriotten'. De mensen die voor de stadhouder waren, werden met 'orangisten' aangeduid. De verhouding tussen beide 'partijen' verslechterde snel. Rond 1785 'mobiliseerden' veel patriotten zich in zogenaamde 'vrijcorpsen'. Dit waren organisaties van gewapende patriotse burgers. Evenals in veel andere steden werd ook in Gouda een vrijcorps opgericht en een patriotse sociëteit.⁵ In 1785 werd de stadhouder uit Den Haag verjaagd; na enig omzwerven vestigde hij

zich in Nijmegen. Zijn vrouw, Wilhelmina van Pruisen, zuster van de Pruisische koning, probeerde twee jaar later een verzoening tussen de partijen tot stand te brengen, om onder andere een burgeroorlog te voorkomen. Daartoe wilde ze van Nijmegen naar Den Haag reizen, om met de Staten van Holland te overleggen. Maar, zoals bekend, werd ze op 28 juni 1787 bij Goejanvervellesluis tegengehouden door een Hollands-Utrechts patriots 'vrijcorporistencordon' dat haar als ongewenst persoon niet tot het Hollandse gewest wenste toe te laten. Deze belediging zijn zuster aangedaan, werd door de koning van Pruisen hoog opgenomen. Hij eiste genoegdoening en zond daarvoor zijn troepen naar ons land. Dit luidde in Gouda, evenals elders, het einde van de patriottenbeweging in. De stadhouder werd weer in al zijn functies hersteld en veel patriottische (stedelijke) regeringspersonen werden door 'oranjeklanten' vervangen. De Restauratie (=herstel) was begonnen. In Gouda schoot op 17 september 1787 een Gouds patriot bij een ongelukkig incident een boer uit Haastrecht neer. Dit vormde het startsein voor de prinsgezinde partij om 'versierd met oranje' aan het plunderen te slaan, waarbij vooral de huizen van de als patriottisch bekend staande vroedschapsleden het moesten ontgelden.⁶ Ook het huis van dominee Smit werd hierbij aangevalen. De 'glasen' (=ramen) werden ingegooid.⁷ Smit zelf was toen echter al met zijn vrouw vertrokken naar Amsterdam. Daar heeft hij zich ruim twee maanden 'schuilgehouden'. Dat hem dit niet in dank werd afgenomen door een aantal gemeentelieden zal uit wat volgt blijken.

Gebeurtenissen te Gouda in 1787 en Dominee Smit

Wanneer in september 1787 het gerucht Gouda bereikt dat de Pruisen in aantocht zijn, blijken drie van de vijf predikanten de stad verlaten te hebben. Naast Smit waren dat ds. J. de Visscher (die Weyland in 1783 was opgevolgd) en ds. P.T. Couperus. Bovendien was de 75-jarige ds. S.F. de Maraatz door ziekte niet in staat de dienst waar de nemen.⁸ De Visscher keerde reeds begin oktober 1787 naar Gouda terug. Hem zijn verder geen moeilijkheden in de weg gelegd. Wel moest hij met de oranjegezinde ds. Metzke alle preekbeurten waarnemen, wat uiteindelijk niet haalbaar bleek.⁹

Toen Smit begin december 1787 terugkeerde in Gouda en zijn dienst weer wilde opnemen, werd hij geconfronteerd met 'een zeer notabel (= aanzienlijk) aantal Leedematen uit deze gemeente' dat aandrang op zijn ontslag. Ook Couperus, die wat later terugkwam, werd van 'den predikstoel geweerd'. Als reden hiervoor werd aan de kerkenraad opgegeven, dat beide dominees eigenlijk hadden geheuld met de patriotten. Bovendien hadden 'Hun Eerwaarde' zich onttrokken aan 'hunne Predikbeurten' zonder voor behoorlijke vervanging te hebben gezorgd.¹⁰ Ook ds. Metzke verzette zich scherp tegen de hervatting van hun dienst. Dit zou zich overigens in 1795, toen de patriotten weer aan de macht kwamen, tegen hem keren...¹¹

De kerkenraad wist niet goed raad met deze 'affaire' en verwees de aanklagers naar de regering van de stad. Vervolgens stelden

'Leedematen en Leeden' een rekest op dat door ruim 340 van hen werd ondertekend. Hiermee verscheen een delegatie voor de Magistraat.

In dit rekest werd onder andere de 'Edel Groot Agtb.' verzocht de 'praedicant Jan Arend Smit' geen toestemming te verlenen 'den predikstoel te beklimmen, dan na dat hij opentlijk en plegtiglijk (...) op zijn praedicants Eed en woord van Eer' verklaren zou, dat hij nooit lid of aanhanger van de patriotten geweest was. Dit moest hij niet alleen ten aanzien van de magistraat verklaren, maar hij moest 'sulx (ook) publicq (= in het openbaar) van den predikstoel voor God en de gemeyn-te' uitspreken, 'met voldoende opgaave der reedenen die zijn Eerwaarde ge-moveerd (=bewogen) hebben, om als herder zijner gemeynte Zijne kudde zoo lang te Verlaaten.'¹²

De gebeurtenissen rondom Smit en zijn collega bleven niet onopgemerkt. Zo schreef een tijdgenoot en collega in Gouderak, ds. J.G. Staring (1722-1799), aan zijn neef Antoni Christiaan Wynand Staring (de bekende dichter, 1767-1840), dat Smit en Couperus vanwege vermeend patriottisme hun dienst niet mochten waarnemen. En 'Nabuurige predikanten hadden geen lust, om zich te laten hooren. 't Gemeen (= het gewone volk) is tegen hen verbitterd'.¹³ Een klein half jaar later, op 14 mei 1788, schreef deze zelfde predikant dat, hoewel ds. Smit in de stad was, hij nog steeds niet preekte. 't Gemeen gelieft het niet te permitteeren' (=goed te keuren).¹⁴

Hieruit wordt wel duidelijk dat het gewone (kerk-)volk erg gebeten was op Smit. De 'Leedematen' eisten dat Ds. Smit, voordat hij weer mocht preken, eerst in het openbaar zijn excuses zou maken.¹⁵ Aanvankelijk verdedigde Smit zich nog in een rekest voor de Magistraat. Er staat in te lezen dat hij 'den 16den September laastleden op het gerugt van den aanmarsch der Pruisische troupes, zich op reis naar Amsterdam begeeven had, om zijne huisvrouw tot beveiliging tegen, voor haar doodelijke schrikken en ontsteltenissen derwaarts te brengen,' met het doel de dag daarna zelf terug te keren. Maar omdat hij alsmaar 'schrikbaarende tijdingen' ontving uit Gouda, had hij zich genoodzaakt gezien zo'n tien weken weg te blijven. Verder verklaarde hij nooit lid van de patriottische sociëteit te zijn geweest.¹⁶ Bovendien beriep hij zich op zijn in 1787 uitgegeven Leerrede over Maleachi II: vs. 10¹⁷, waaruit zijn verbondenheid met het Huis van Oranje zou blijken. In deze zelfde gepubliceerde biddagpreek kende hij echter tevens 'heilzame vruchten' toe aan een alliantie met Frankrijk.¹⁸ Daarnaast scheen hij indertijd oefeningen van het patriottisch vrijcorps te hebben bijgewoond 'tot aanstoot van veele zijner gemeente'. Dit had hij zelfs gedaan 'in staatie gemanteld en gebesd'.¹⁹ Dat wil zeggen dat hij de patriotse 'exercitiën' (=oefeningen) had bijgewoond in toga en met alle uiterlijke kenmerken van zijn ambt. Hiermee als vertegenwoordiger van de Kerk impliciet zijn instemming betuigend met het patriots gedachtengoed.

JAN ARENT SMIT.

gebooren te Zwolle den 14 Julij. 1742.

Predikant te Tiello den 19. May. 1763.
te Breukelen den 13. Dec. 1772.

te Gouda den 15. Junij. 1777.

Hoe hij er aldus uitgedost ongeveer moet hebben uitgezien, zien we op de afbeelding hiernaast.²⁰ Op dit portret is hij als 'vijftigplusser' afgebeeld met - zover we kunnen zien - een tamelijk fors postuur. Zijn domi-neesmantel lijkt hem nogal krap te zitten. Zijn hoofd is gedekt met een grote witte pruik, die laag langs zijn oren en van achteren over zijn halskraag hangt. Zo'n pruik maakte evenzeer deel uit van de 'outfit' van een predikant in die dagen, als de

witte bef. Pruiken waren destijds erg belangrijk. Men 'herkende' vaak aan de pruik tot welke stand men behoorde of welk ambt men bekleedde. Advocaten, kooplieden, artsen, regeringspersonen enz.: allen hadden hun eigen model.²¹

Zijn door lijnen getekend gezicht, waarin de wallen onder de ogen opvallen, verraden dat het leven niet ongemerkt aan hem voorbij gegaan is. In de jaren 1790, toen dit portret werd gemaakt, had hij dan ook al heel wat achter de rug.

In het ambt hersteld

Uiteindelijk heeft het een jaar geduurd voordat hij weer mocht preken. En al die tijd bleef hij van zijn 'tractement' (=salaris) verstoken.²² Dat het zo lang geduurd heeft, had vooral te maken met oppositie van de 'smalle gemeente' (=de geringe burgerij), die ook na de afzetting van patriotse leden van de Magistraat bleef aandringen op 'remotie' (=ontslag) van de predikant.²³ De Stadsregering wilde vasthouden aan haar eerder genomen besluit dat dominee Smit, nadat hij openbare schuldbekenenis had gedaan, weer tot de predikdienst moest worden toegelaten. De datum waarop dit moest gebeuren schoof zij echter voor zich uit, vanwege angst voor relletjes.

Tenslotte, nadat ook de stadhouder nog over deze zaak geraadpleegd was, werd door de Magistraat de datum vastgesteld. Op 21 december 1788 zou Smit na voorlezing vanaf de preekstoel van zijn inder tijd reeds getekende verklaring, weer zijn dienst hervatten. Eindelijk was het zover. Die zondag werden, uit voorzorg, de militaire wachten verdubbeld, zodat de gods-

dienstoefening ongestoord kon verlopen.²⁴ Van ordeverstoringen of pogingen daartoe was overigens geen sprake. Aldus werd ds. Smit in zijn ambt hersteld.

Dit 'nieuwte' werd door collega Staring uit Gouderak in een brief d.d. 13-01-1789 meegedeeld aan zijn neef: 'Domin. Smit, die, om de Patriotterij, zinds de Omwenteling (van 1787) van den predikstoel geweest is geweest, is (...) onlangs weer aan 't preeken geraakt'.²⁵

Dat hiermee de moeilijkheden voor Smit niet voorgoed waren opgelost, leert ons het vervolg van deze geschiedenis.

(Slot volgt)

Noten

- ¹. Boekzaal, 1777, p. 313.
- ². Ibidem, 1777, p. 315, 729.
- ³. J. Smit, *Een regentendagboek uit de achttiende eeuw, Oudheidkundige kring Die Goude*, dl. 10, 1957.
- ⁴. W.A. Knoops, onuitgegeven doctoraalscriptie *De patriottische sociëteit in Gouda, 1785 - 1787* (Leiden, 1986), p. 5.
- ⁵. A.A. van der Schans, *De kerk op de wip* (Bodegraven, 1987), p. 5.
- ⁶. Van der Schans, 1987, p. 5. J. Smit, *Een regentendagboek uit de achttiende eeuw* (Assen, 1957), 815, 816.
- ⁷. Gemeente Archief Gouda collectie varia inv. nr. 4, vriendelijke mededeling van dhr. W.A. Knoops.
- ⁸. Van der Schans, 1987, p.9.
- ⁹. Smit, *Regentendagboek*, p. 846.
- ¹⁰. Ibidem, p. 847.
- ¹¹. Ibidem, p. 852.
- ¹². Ibidem, p. 848.
- ¹³. D.w.z. dat predikanten in de omliggende

plaatsen geen zin hadden om preekbeurten voor deze twee dominees te vervullen en dat het gewone volk het hen erg kwalijk nam dat ze 'hun kudde' tijdens de 'woelingen' in de steek hadden gelaten. M. Evers, *De vormingsjaren van A.C.W. Staring* (Hilversum, 1996), p. 115 en 116.

¹⁴. Evers, *De Vormingsjaren*, p. 127.

¹⁵. Smit, *Regentendagboek*, p. 849.

¹⁶. Smit, *Regentendagboek*, p. 849.

¹⁷. Uitgegeven in Gouda bij W. Verblauw, zie J. Bosma, *Woorden van een gezond verstand. De invloed van de verlichting op de in het Nederlands uitgegeven preken van*

Voorinschrijving boek "Het Apeldoorns Kanaal"

Na veel gelobby door Veluwse bestuurders en industriëlen werd in 1829 een kanaal tussen Apeldoorn en Hattem geopend. Later werd het traject Apeldoorn-Dieren hieraan toegevoegd. Nu, bijna 200 jaar later, staat dit Apeldoorns Kanaal weer volop in de belangstelling. Omzoomd door statige eiken en wuivende rietkragen is het kanaal een prachtig recreatiegebied. Er wordt zelfs over gedacht om het kanaal de status van officieel monument te verlenen.

De geschiedenis van dit gebied is nog nooit te boek gesteld. De uitgave "Het Apeldoorns Kanaal - Monument van de platte-landsgeschiedenis van de Oost-Veluwe (1800-1850)" voorziet in deze leemte.

Waar het tot nu toe bij de geschiedschrijving van het kanaal vooral ging over bouwtechnische aspecten en niet over de redenen waarom het kanaal werd gegraven, gaat de auteur van "Het Apeldoorns Kanaal", Jan Vedder, hier wel op in. Het boek beschrijft de belangrijkste industrieën, de

1750 tot 1800 (Nieuwkoop, 1997), p. 554.

¹⁸. Van der Schans, p. 8.

¹⁹. M.A.C.M. van Hattum, *De patriotten te Gouda* (Purmerend, 1934), p. 100.

²⁰. Deze stippelgravure op papier bevindt zich in het Gemeente Museum Gouda. De tekenaar is J. Kobell. Het portret moet vervaardigd zijn tussen 1790 en 1799.

²¹. A.A. van Schelven (red.), *Van Hoepelrok en Pruikentooi* (Nijkerk, z.j.), p. 62.

²². Van Hattum, p. 117.

²³. Van Hattum, p. 114.

²⁴. Van Hattum, p. 118.

²⁵. Evers, *De vormingsjaren*, p. 136.

landbouw, de groei van de infrastructuur en het sociale leven op het Oost-Veluwse platteland in de eerste helft van de 19e eeuw. Ook blijkt de rol van koning Willem I rond de totstandkoming van het kanaal minder belangrijk dan vaak wordt gedacht. Het verhaal van het kanaal en van de Oost-Veluwe in de negentiende eeuw is het verhaal van mensen die met vindingrijkheid en doorzettingsvermogen een bestaan wisten op te bouwen, ondanks de beperkte mogelijkheden op het "arme" Veluwse zand.

"Het Apeldoorns Kanaal" is een uitgave in de serie *Historische Publicaties Gelderland*. Het boek telt 144 bladzijden en is rijk geïllustreerd.

De intekenprijs is tot 1 juli 2001 f 29,95; daarna kost het boek f. 34,95.

Belangstellenden kunnen intekenen bij Uitgeverij Matrijs, Postbus 670, 3500 A1 Utrecht, tel. (030) 234 31 48.. ISBN 90 5345 179 x.

Mijmeringen

door H.J. Beekman

Weet ie nog, hoe ut vrogger was,
toen der gin electrisch was.
An de zolder hing un petreuliclampe,
en un klein lampie an de kante.

Ut katoen mos glad in de lampe stoan,
anders zolle vaste walmen goan.
Mar met un gleuende pook kreeg ie um
wel glad,
dan scheen e mooi op ut toafelblad.

Ut fenuus stond onder de olde schouw,
det was ut meubel van de vrouw.
Doar koaken ze ut middagmaal,
en de pap veur ut nor bedde goan.

Der was ok wel un beste kamer,
mar doar kwammen ze niet vake samen.
Der ston un kachteltje en hing un mooie
lampe,
en ut kabinet ston an de kante.

De turfboer kwam met karre en hond,
die ging ut hele durp dan rond.
Kot en lange turf was goed in trek,
en deden ut in de stofe ok niet slech.

Holt en eierkoalen deed de rest,
dan deed ut fenuus ok goed zien best.
Ut was der goed in ut keukenvertrek,
en veur de beddekasten ok niet slech.

Twee beddekasten en un glazenkaste der
tussenin,
doar stonden de glaassies en de
brandewien in.
Want aj kolde in de botten had,
dan was det heel goed nat.

De plee stond buuten tegen ut huus,
bie slecht weer was det soms un kruus.
En as de noorderwind op ut huisken
stond,
dan kreeg ie un goeie kolde kont.

Pleepapier det was de krante,
doar hingen stuksies van an de kante.
Dan vég ie dan det is heel gewoon,
met ut laatste nieuws de konte schoon.

En stond de tonne an de rand,
dan mosse effen an de kant.
Det ging dan nor de mesthoop toe,
zo haj gin probleem met mestgedoe.

De kinders sliepen op de stroomatras,
en Va en Mo in de andere beddekast.
En as de kinders rustug leien te sloapen,
dan konnen Va en Mo nog effen proaten.

Va ging nog effen noar ut peerd en de
koe,
en deed dan de achterdeure toe.
De pap kwam op de toafel stoan,
en dan konnen ze saam nor bedde goan.

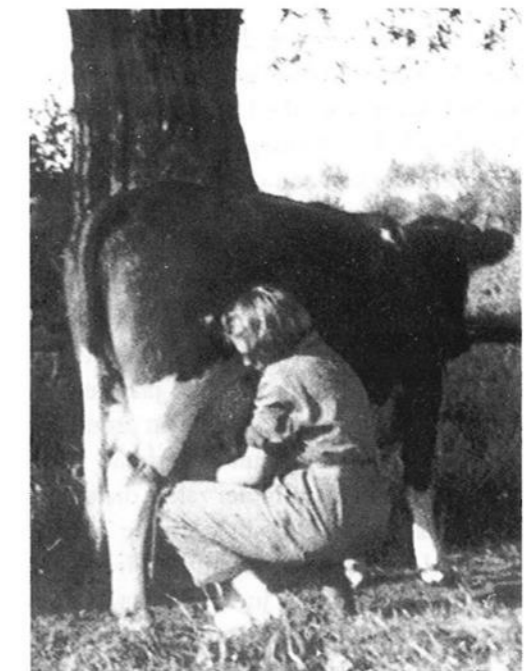
De kinder konden toch niks heuren
als Va en Mo ut hemp opbeuren.
Det is al eeuwen zo egoan,
en zal altied wel blieden bestoan.

Mar bevallen in un beddekaste
was veur de vroedvrouw wel un laste.
Met un lampie an de beddewand,
kregen ze ut kind wel in de hand.

De koeien lagen heel gewoon,
op ut schone stro en bleven schoon.
Noe loop ze in un loopstal rond,
met smerige kladden an de kont.

Met melken ging de stalluchte mee,
hing an de spieker achter ut vee.
Heuj en suukerwortels was ut eten,
was veur de beeste goed te vreten.

Wie leef noe in un andere tied, ik wete
niet of ulle ut ok zo ziet?
Of de mensen noe gelukkiger bint?
Zeg zelf mar wat ulle der van vind.

Uit de bladen

*Elke maand krijgt de OKV bladen toege-
stuurd van zusterverenigingen. Ze liggen
ter inzage in de Stationsstraat. Hieronder
vindt u er een kleine selectie uit.*

De Marke, 24e jrg, april 2001

Arie van Bodegom schrijft een artikel over de historische ontwikkeling van gebouwen en het verven ervan. Hij is zelf huisschilder van beroep en weet veel over de gebruikte grondstoffen en pigmenten. Ook het 'waarom' van de verschillende kleuren doet hij uit de doeken.

De Mothoek, 17e jrg, nr.1

A. Sulman schrijft over de ambtsjonkers op de Veluwe.

Uth het Oulde-Bruck, 21e jrg, nr.2

Jac. Por vertelt over de gewelfschilderingen in het koor van de Lambertuskerk in Oldebroek. De tekeningetjes die erbij staan doen erg denken aan de kerk van Terwolde. Erg leuk om te lezen zijn een aantal brieven uit 1866 van emigranten die naar Amerika vertrokken zijn. Rijk en Matje Sneller-Juffer hebben daar met hun kleine kinderen in het begin zware tijden doorgemaakt met veel ziekten. Maar na een half jaar kunnen ze toch een eigen huisje met wat grond huren en kunnen ze in hun onderhoud voorzien. Verder in dit nummer zaken die bij het Richterambt van Oldebroek in de 2e helft van de 17e eeuw voorkwamen. Hiervan is een transcriptie met index gemaakt. Veel voorkomende zaken gaan over borg staan: verborging of verburging.

door J. Roosenschoon

Stichting Regiocontact 23e jrg, nr.1

Als u ervan houdt in de omgeving van de Vecht, Veluwe of IJssel te wandelen of te fietsen, moet u zelf begunstiger worden van deze stichting. Zij organiseert veel interessante tochten in dit gebied met de nadruk op de heemkundige, historische en landschappelijke waarde ervan.

*Vereniging Veluwsche geslachten, jrg. 26,
nr.1*

Hierin worden een aantal interessante archieven genoemd die zich in het archief in Arnhem bevinden. De bibliotheek van de Veluwsche Geslachten is ook de moeite waard. De OKV heeft een CD-Rom besteld waarop 25 jaargangen van het tijdschrift staan, met daarin enorm veel familienamen die op de Veluwe en aanliggende gebieden voorkomen. Deze zal ons binnenkort toegestuurd worden.

Ambt en Heerlijkheid, nr. 131

Hierin het derde deel van een leesbaar en breed verhaal over een ruilvereenkomst in 1576 tussen de Heer van Middachten en de kartuizers van Monnikenhuizen. Het gaat hier om het Hof van Middachten en het Gotingsgoed in Ellecom. De 'erffelicke permutatie' heet deze overeenkomst. Het artikel is van Frits Tesser.

Heerde historisch, nr. 98

J.A. de Wit doet verslag van naspeuringen naar het inmiddels verdwenen Vischhuis in Wapenveld. Ook de verschillende bewoners van het houten huis komen aan bod.